

Wstęp

Próba przedstawienia dziejów sztuki greckiej w pracy tak ograniczonej objętościowo jak obecny skrypt wymaga poczynienia kilku uwag wstępnych, które przygotowują Czytelnika na to, co nastąpi.

Pierwsza i podstawowa uwaga sprowadza się do uświadomienia sobie prawdy, że to, co pozostało do dziś ze spuścizny greckiej, jest zaledwie ułamkiem i zarazem okaleczeniem tego, co było. Nie wiemy (i nie będziemy wiedzieli), ile utraciliśmy i w jakim stopniu zmieniłby się odbierany obraz, gdyby zachowało się więcej zabytków, gdyby przetrwały na miejscu, a nie w kolekcjach i muzeach, gdzie ich pochodzenie jest często nieznane lub wątpliwe. Obecne i przyszłe badania archeologiczne mogą w każdej chwili wzbogacić lub zmienić utrwalony obraz sztuki greckiej. Mogą do tego przyczynić się także badania prowadzone w muzeach oraz prace konserwatorskie podejmowane z zastosowaniem nowych technologii. Trzeba być zatem gotowym na odrzucenie lub modyfikację zawartych tu stwierdzeń.

Druga uwaga wiąże się z faktem, że prezentując zachowane zabytki, autor musiał dokonać wyboru przykładów i przez sam wybór, a także rozłożenie akcentów na te właśnie, a nie inne dzieła ukierunkować sposób patrzenia na obraz sztuki greckiej. Dobór odmiennych przykładów może ten kierunek skorygować, a nawet odwrócić. W opracowaniach pochodzących z ubiegłego wieku można dostrzec na przykład wyraźne odchodzenie od zainteresowań sztuką klasyczną na rzecz epok archaicznych, a niekiedy – przeciwnie – na rzecz hellenizmu. Opis tego samego dzieła u jednego autora może być entuzjastyczny, u innego zaś chłodny lub wręcz krytyczny. Materia sztuki jest delikatna i należy do niej podchodzić ostrożnie.

Trzecia uwaga, może jeszcze ważniejsza od poprzednich, dotyczy uświadomienia sobie faktu, że zasadnicza periodyzacja, że wyodrębnienie stylów,

nurtów i tendencji, nawet podział na podstawowe dziedziny sztuki (architekturę, rzeźbę, malarstwo) są naszą własną siatką pojęć narzuconą na przetrwały materiał zabytkowy. Może to ułatwić odbiór i uporządkowanie ogólnego obrazu, lecz zarazem zwiększyć niebezpieczeństwo utrwalenia sztucznej konstrukcji przekazu.

Z tą trzecią uwagą łączy się czwarta, nie mniej ważna: każde zjawisko sztuki posiada swój kontekst. Może on być bliższy lub dalszy. Dla sztuki starożytnej niewątpliwie najbliższym jest sfera *sacrum* (religia z mitologią); rozszerzając kręgi kontekstów – będzie nim także szeroko pojęta kultura (filozofia, literatura, teatr), a jeszcze dalej – formacja społeczno-polityczna państw. Bez uwzględnienia tych kontekstów otrzymany obraz ogólny sztuki jest nie tylko ubogi, ale także narażony na kolejne uproszczenia.

I wreszcie ostatnia sprawa – najważniejsza. Każdy tekst traktujący o sztuce i posługujący się materiałem słów bez kontaktu wzrokowego z dziełem pozostaje martwy. Skrypt, w którym ilustracje sprowadzone być muszą za ledwie do formy odnośnika, jest na to szczególnie narażony. Na szczęście dobre ilustracje w wydawnictwach albumowych są teraz powszechnie dostępne, stąd należy je jak najczęściej wykorzystywać. Ale to jeszcze nie wszystko. Ilustracja, nawet najlepsza, pozostaje zawsze reprodukcją. Jeśli więc tylko istnieje możliwość – trzeba zetknąć się z dziełem sztuki bezpośrednio. Takiego kontaktu nie zastąpi nawet najdokładniejsza informacja na temat wymiarów, materiału czy techniki wykonania dzieła. I znów – na szczęście – istnieje w Muzeum Narodowym w Warszawie Galeria Sztuki Starożytnej i jej najobszerniejszy dział – sztuka grecka. I nie jest istotne, że nie można tam spotkać Fidiasza ani Praksytelesa – można jednak odnaleźć autentyzm sztuki greckiej.

Wszystkie powyższe uwagi zmierzają do uświadomienia Czytelnikowi, że opracowanie to ma raczej charakter przewodnika niż podręcznika, że stanowi za ledwie wstęp do dalszych poszukiwań na polu sztuki starożytnej. A pole jest rozległe.

Wybrana literatura w jęz. polskim: J. Wolski, *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 1965; B. Bravo, E. Wipszycka, *Historia starożytnych Greków*, t. I, III, Warszawa 1988–1992; O. Jurewicz, L. Winniczuk, *Starożytni Grecy i Rzymianie w życiu prywatnym i państwowym*, Warszawa 1968; W. Tatar-kiewicz, *Historia estetyki*, t. I: *Estetyka starożytna*, Warszawa 1985; K. Kumarniecki, *Historia kultury starożytnej Grecji i Rzymu*, Warszawa 1954; M.L. Bernhard, *Historia starożytnej sztuki greckiej*, t. I: *Sztuka grecka archaiczna*, t. II: *Sztuka grecka V w. p.n.e.*, t. III: *Sztuka grecka IV w. p.n.e.*, t. IV: *Sztuka hellenistyczna*, Warszawa 1970–1989; S. Parnicki-Pudełko, *Architektura starożytnej Grecji*, Warszawa 1975; *Kultura materialna starożytnej Grecji*, t. I–III, Warszawa – Wrocław – Kraków – Gdańsk 1975–1978.